

PRVNÍ PŘEDNÁŠKA

Dornach, 24. července 1922

Národní hospodářství vzniklo, když byl moderní hospodářský život již velmi složitý. Tři období téhož. V první třetině 19. století v Anglii instinktivní obchodní poměry, ve druhé třetině v Německu vědomě utvářené průmyslové hospodářství, ve třetí třetině státní období.

Protiklad Anglie a Německa. Trojčlennost řešením. Metoda národohospodářství: ponderabilní a imponderabilní pojmy.

Hospodářský život mezi přírodou a kapitálem. Ideje národohospodářství musí být pohyblivé. Zásah státních hranic do hospodářského života. Země jako hospodářský popř. sociální organismus.

GA 340

Rudolf Steiner

Dnes bych chtěl začít nejprve jakýmsi úvodem a zítra bych pak přešel k tomu, z čeho má v jistém smyslu vyplynout ucelený pohled na národohospodářské otázky, na otázky sociálně ekonomické, které si člověk v současnosti musí klást.

Národní hospodářství, jak se o něm v dnešní době mluví, je vlastně výtvorem poměrně novým. V podstatě vzniklo teprve v době, kdy se hospodářský život novějších národů stal mimořádně složitým oproti dřívějším hospodářským poměrům. A protože chceme, aby tento kurz měl takovou podobu, jakou právě má především pro studenty národohospodářství mít, musíme na úvod poukázat právě na onu mimořádnou zvláštnost národohospodářského myšlení dnešní doby.

Nemusíme se konečně ani vracet nijak daleko do historie, abychom viděli, jak se hospodářský život už, například, jen během samotného 19. století oproti dřívějším poměrům změnil. Všimněte si jen oné skutečnosti, že v jistém smyslu byla například Anglie v tom podstatném hospodářsky novodobě uspořádána již v první polovině 19. století, takže během 19. století se hospodářská struktura v Anglii už nijak radikálně nezměnila. Ony veliké otázky, které se v novější době pojí k hospodářským otázkám ze sociálního hlediska, v Anglii v první polovině 19. století už existovaly a už tenkrát mohli lidé, kteří chtěli moderně přemýšlet o sociální ekonomii, v Anglii studovat, zatímco by taková studia musela tenkrát ještě řekněme v Německu zůstat neplodná. V Anglii se již do konce první třetiny 19. století utvořily především poměry velkého obchodu a v rámci anglického národního hospodářství byla díky tomu, že vznikla struktura obchodnictví, vytvořena základna v obchodním kapitálu. Pro hospodářství novějšího druhu nebylo v Anglii nutné navazovat na jiné východisko než na to, co jako obchodní kapitál vyplynulo z konsolidovaných obchodních poměrů, které již existovaly, a to dokonce již v první třetině 19. století. V návaznosti na tuto dobu pak pro Anglii všechno vyplynulo jakoby samo od sebe. Nesmíme ovšem zapomenout na to, že celé anglické hospodářství bylo možné jen na oné bázi, která vznikla na základě vztahu Anglie ke koloniím, zejména k Indii. Celé anglické hospodářství není myslitelné bez vztahu Anglie k Indii. To ale jinými slovy znamená, že toto anglické národní hospodářství se svou možností vytvářet velký kapitál je vybudováno na tom, že v pozadí stojí země svým způsobem hospodářsky panenská. To nesmíme přehlédnout, zejména tehdy, opustíme-li nyní anglické národní hospodářství a podíváme-li se na hospodářství německé.

Budete-li je sledovat, pak uvidíte, že například v první třetině 19. století je v podstatě dosud takové, že odpovídá hospodářským zvyklostem, které vyplývaly ještě ze středověku. Hospodářské zvyklosti a hospodářské souvislosti jsou v Německu v první třetině 19. století veskrze staré. Tím bylo celé tempo hospodářského života v Německu jiné než například v Anglii v první třetině, ba i v první polovině 19. století. V Anglii se v této první polovině století již odehrávalo to, co můžeme nazvat počítáním s rychle se měnícími životními zvyklostmi. Všeobecné rysy hospodářského života zůstávají v podstatě stejné, počítá se zde však již s rychle se měnícími zvyklostmi. V Německu jsou tyto zvyklosti samotné ještě konzervativní. Hospodářský život se může ještě ubírat hlemýždím tempem, může být ještě uzpůsobený okolnosti, že poměry v technickém ohledu zůstávají po dlouhý čas přibližně stejné a že ani potřeby se nijak rychle nemění.

V tomto však došlo k obratu ve druhé třetině 19. St. Tehdy nastalo rychlé srovnání s anglickými poměry vytvoření průmyslu. Německo bylo v první polovině 19. století v podstatě agrární zemí, rychle se však změnilo v zemi průmyslovou, změnilo se daleko rychleji než kterákoli jiná oblast na Zemi.

To ale bylo spojeno ještě s něčím jiným. Mohli bychom říci, že v Anglii se přechod k průmyslovému pojetí národního hospodářství vytvořil instinktivně; vlastně se vůbec nevědělo jak. Přišlo to jako přírodní úkaz. V Německu sice panovaly v první třetině 19. století středověké poměry - Německo bylo agrárním státem; ale zatímco vnější hospodářské poměry vypadaly tak, že bychom je mohli nazvat takřka ještě středověkými, změnilo se od základu lidské myšlení. Do vědomí lidí vstoupilo to, že musí přijít něco jiného, že to, co tu je, už vlastně neodpovídá dané době. A tak se to, co vyplynulo jako přeměna hospodářských poměrů ve druhé třetině 19. století v Německu, uskutečnilo mnohem vědoměji než v Anglii. V Německu lidé daleko více věděli - v Anglii to nevěděli vůbec - jak se dostali do moderního kapitalismu. Pokud byste si dnes přečetli, o čem se tenkrát, abych tak řekl, diskutovalo, jak se mluvilo o vstupu do industrialismu, pokud byste si to přečetli, pak byste si udělali tuto představu: Ano, je to zvláštní, jak tady ti lidé v Německu mysleli. Lidé to považovali přímo za úplné osvobození člověka - říkalo se tomu liberalismus, demokracie - lidé to považovali přímo za spásu lidstva dostat se nyní ze starých svazků, ze starého korporativního zřízení a přejít k naprosto svobodnému postavení - jak se tomu říkalo - člověka v hospodářském životě. V Anglii proto nenajdeme nikdy žádnou teorii o národním hospodářství, jak ji vytvořili lidé, kteří své vzdělání čerpali z vrcholného rozkvětu této doby, kterou jsem charakterizoval. *Schmoller, Roscher* a jiní čerpali své názory z vrcholného rozkvětu tohoto liberalistického národního hospodářství. S plným vědomím vybudovali to, co bylo zcela v tomto smyslu vybudováno. Pro Angličana by taková národohospodářská nauka byla fádni. O takových věcech se přece nepřemýšlí, řekl by. Jen si proto všimněte onoho radikálního rozdílu, když se v Anglii - chci uvést jen takové lidi, kteří byli sdostatek teoretičtí, jako *Beaconsfield* - když se mluvilo o takových otázkách nebo když o nich v Německu mluvil *Richter, Lasker* nebo dokonce *Brentano*. V Německu se tedy do tohoto druhého období vstoupilo s vědomím.

Pak přišlo třetí období, vlastní období státní. Že ano, když se přiblížila poslední třetina 19. století, tehdy se konsolidoval německý stát v podstatě čistě mocenskými prostředky. Tento stát se také postupně s plným vědomím zmocňoval hospodářského života, takže v poslední třetině 19. století byl hospodářský život ve své struktuře zcela prostoupen principem opačným oproti předchozí době. Ve druhé třetině století se vyvíjel pod vlivem liberalistických názorů, teď se vyvíjel zcela pod vlivem názorů státního principu. To dalo hospodářskému životu v Německu jeho celkový ráz - a sice byly v celém tomto vývoji přítomny prvky vědomí. A tento celek byl přece jen zase nevědomý.

Nejdůležitější nyní bylo to, že tím, nejen snad v myšlení, ale v celé hospodářské činnosti samotné, byl vytvořen radikální protiklad mezi tím, čím bylo anglické hospodářství, a tím, čím nyní bylo hospodářství středoevropské. Ano, ovšem na tomto protikladu spočívalo to, jak se navzájem hospodařilo. Celé hospodářství 19. století, jak se vyvíjelo ještě i ve století dvacátém, by nebylo myslitelné bez tohoto protikladu Západu a evropského Středu, že se prodávalo tak, jak se prodávalo, že se zboží odbývalo tak, jak se odbývalo, že se vyrábělo tak, jak se vyrábělo.

A tak se postupně utvořily možnosti anglického hospodářství na základě vlastnictví Indie a nyní možnost rozšíření hospodářské činnosti na základě protikladu mezi západním a středoevropským hospodářstvím. Vždyť hospodářský život nespočívá na tom, co je vidět v jeho nejbližším okolí, ale na velkých vzájemných vztazích vnějšího světa.

S tímto protikladem nyní tedy vstoupil svět vůbec do hospodářství světového a nemohl se do světového hospodářství dostat. Neboť to spočívalo vlastně na instinktivních prvcích, které se předtím vyvinuly a které jsem právě naznačil protikladem mezi Anglií a střední Evropou. Ve 20. století stáli lidé vlastně - aniž to svět věděl, svět si toho vůbec nevšiml - před tím, že byl tento protiklad stále aktuálnější a aktuálnější, stále hlubší a hlubší. Tento protiklad byl čím dál aktuálnější, byl čím dál hlubší a lidé stáli před velkou otázkou: Hospodářské poměry se vyvinuly z těchto protikladů, tyto protiklady jsou hospodářskými poměry vnášeny stále víc a víc do budoucnosti; avšak zároveň, když byly protiklady čím dál větší, nebylo možné vzájemně hospodařit. To byla ona velká otázka 20. století - protiklad hospodářství stvořil, hospodářství protiklad zvětšilo, protiklad bylo třeba řešit. Otázkou pak bylo: Jak ty protiklady řešit? Nuže, historický vývoj ukázal, že lidé nebyli sto tuto otázku vyřešit. Tak, jak jsem nyní hovořil, se mohlo hovořit v roce 1914 v míru. Pak se místo řešení dostavil výsledek neschopnosti najít světově historické řešení. To je ona nemoc, která tady nastala, podíváme-li se na to z hospodářské stránky.

Nuže, na protikladech spočívá v podstatě možnost jakéhokoli vývoje. Chci se zmínit jen o jednom takovém protikladu. Tím, že se anglické hospodářství zkonsolidovalo mnohem dříve než hospodářství středoevropské, nebyli Angličané schopni docílit u jistého zboží tak levných cen, jak tomu bylo v Německu, takže vznikl onen veliký protiklad konkurence; neboť ono „Made in Germany“ bylo otázkou konkurence. A když pak bylo po válce, tak se mohla objevit otázka: Ba, jak se dá teď, poté co se lidé navzájem mlátili po hlavě, místo aby hledali nějaké řešení oněch protikladů, jak se dá teď s těmito věcmi vypořádat? Tady jsem musel mít za to, že by se museli nejdříve najít lidé, kteří by nyní pochopili to, co musí být vytvořeno jakožto protiklady v jiné oblasti, neboť život spočívá na protikladech a může existovat jen tehdy, jestliže jsou zde protiklady, které na sebe navzájem působí. A tak mohli v roce 1919 dojít lidé k tomu, že řekli: Poukažme tedy na ty protiklady, podle nichž má sklon ubírat se světově historický vývoj, na protiklady oblasti hospodářské, právně-politické a duchovně- kulturní, na protiklady trojčlennosti.

Co bylo v podstatě to správné na věci, že se tenkrát mělo zato, že je nutné vštípit myšlenku trojčlennosti pokud možno velkému počtu lidí? Dnes chci podat jen vnější charakteristiku. Nejdůležitější bylo, aby se myšlenka trojčlennosti vštípila pokud možno velkému počtu lidí, dříve než se projeví ony hospodářské důsledky, které se od té doby projeví. Musíte si uvědomit jednu věc. Když byla trojčlennost jmenována poprvé, nestáli jsme ještě před dnešními valutovými obtížemi; naopak, kdyby tenkrát byla trojčlennost pochopena, nemohlo by k nim nikdy dojít. Ale zase jsme stáli před nemožností, aby lidé něco takového chápali ve smyslu skutečně praktickém. Pokusili jsme se tenkrát trojčlennost objasnit, pak se ale člověka někteří lidé zeptali: Ano, to by bylo všechno moc pěkné, my to také uznáváme; nejprve ale přece musíme podniknout něco proti úpadku valuty. Ba, těm lidem se dalo říci jen jedno: Vždyť to je všechno v té trojčlennosti! Pohněte se k trojčlennosti, vždyť je to jediný prostředek, jak proti úpadku valuty něco podniknout! Ti lidé se právě ptali, jak udělat to, k čemu měla přece mířit právě trojčlennost. To znamená, že trojčlennosti nerozuměli, i když to pořád tvrdili. A tak to tedy dnes vypadá tak, že je nutno říci: Mluvili-li se dnes opět k osobnostem, jakými jste vy, nelze už mluvit v týchž tvarech jako tenkrát, nýbrž dnes je nutná řeč jiná. A to je to, co bych vám chtěl nyní zde v těchto přednáškách dát. Chtěl bych vám ukázat, jak je dnes opět třeba o těchto otázkách přemýšlet, zejména je-li člověk mladý a může ještě spolupůsobit na tom, co se jednou v dobách příštích bude muset utvářet.

Tak můžeme na jedné straně charakterizovat tuto dobu, 19. století, ve světově historických, hospodářských protikladech. Mohli bychom se však vrátit ještě dále do historie a dostaneme se k době, kdy lidé začali o národním hospodářství přemýšlet. Vezmete-li si dějiny národního hospodářství, pak můžete vidět jednu věc: Dříve šlo všechno instinktivně. Vlastně teprve v novější době se objevuje ona komplikovanost hospodářského života, ve které člověk pociťuje nutnost, aby o těchto věcech přemýšlel.

Hovořím-li nyní právě ke studentům, pak hovořím tak, jak se studenti mají vpravit do národohospodářství. Proto bych chtěl teď uvést to podstatné, na čem dnes záleží. Doba, v níž se mělo o národním hospodářství přemýšlet, byla už dobou, kdy lidé již neměli myšlenky, aby obsáhli takovou oblast, jakou je oblast národohospodářská. Lidé k tomu už prostě neměli potřebné ideje. Pomocí jednoho příkladu z přírodní vědy vám chci ukázat, že tomu tak je.

Ta věc se má tak: My jako lidé máme své fyzické tělo, které je těžké, jako jsou těžká i ostatní fyzická tělesa. Toto tělo bude po obědě těžší, než je před obědem. Mohli bychom ho dokonce zvážit. To znamená, že se podílíme na všeobecné tíži. Avšak s touto tíží, která je vlastností všeho ponderabilního, hmotného, bychom v lidském těle příliš nepořídili; mohli bychom nanejvýš chodit po světě jako automaty, nikoli však jako vědomé bytosti. Už jsem mnohokrát mluvil o tom, co člověk potřebuje, aby si utvářel pojmy, které mají nějakou cenu, mnohokrát jsem mluvil o tom, co je pro člověka nutné, aby myslel. Lidský mozek je těžký asi 1400 g, vážíme-li ho samotný. Necháte-li těchto 1400 g tlačit na cévy, které jsou zde dole na lebeční stěně, pak tyto cévy úplně rozmačká. Nemohli byste žít ani okamžik, kdyby lidský mozek byl takový, že by svými 1400 g tlačil na tyto cévy. Je skutečně štěstím pro člověka, že existuje Archimédův princip, že každé těleso ztrácí ve vodě tolik na váze, kolik činí váha kapaliny tělesem vytlačované. Budete-li tedy mít ve vodě těžké těleso, pak bude ztrácet na váze právě tolik, jak těžké je stejně veliké těleso z vody. Mozek plave v mozkové tekutině a ztrácí přitom 1380 g, neboť taková je váha vodního tělesa, které je stejně veliké jako lidský mozek. Mozek tlačí na svůj podklad pouze 20 gramy a to může tento podklad snést. Když si ale nyní položíme otázku, k čemu je to dobré, pak musíme říci: Mozkem, který je pouze ponderabilní masou, bychom nemohli myslet. Nemyslíme tím, co je těžkou hmotou, nýbrž myslíme vztlakem. Hmota musí nejprve ztratit svou tíži, pak můžeme myslet. Myslíme tím, co se vznáší pryč od Země.

Jsme si však vědomi sebe v celém těle. Čím jsem si však vědomi sebe v celém svém těle? V celém našem těle je 25 bilionů červených krvinek. Těchto 25 bilionů červených krvinek je velice malých; tyto krvinky jsou však přesto těžké, jsou těžké tím, že obsahují železo. Každá z těchto 25 bilionů červených krvinek plave, plave v krevním séru a ztrácí na váze tolik, kolik kapaliny vytlačuje. Takže zase v každé jednotlivé krvince je vytvářen vztlak, je tedy vytvářen 25 bilionkrát. Jsme si sebe vědomi v celém svém těle díky tomu, co tlačí vzhůru. Takže můžeme říci, že přijmeme-li potravu, tak musí být tato nejprve z velké části zbavena tíže, musí být proměněna, aby nám mohla posloužit. Takový je požadavek organismu.

Takto myslet a pokládat to za něco směrodatného se lidé odnaučili v době, kdy se stalo nutností myslet národohospodářsky. Od této doby už se počítalo jen s ponderabilními látkami a nemyslelo se na to, jakou proměnu dozná v organismu látka například se zřetelem na svou tíži, je-li nadnášena.

Ale ještě něco jiného. Vzpomenete-li si dnes ještě na svá fyzikální studia, pak víte, že se ve fyzice mluví o spektru. Pomocí hranolu se vytvoří toto barevné spektrum: červená, oranžová, žlutá, zelená, modrá, indigová, fialová. V takovém rozsahu, od červené až po fialovou, se jeví spektrum osvětlené. Víte však, že před oblastí, která má světelné účinky, se předpokládají takzvané ultračervené paprsky a za fialovou pak paprsky ultrafialové. Mluví-li tedy někdo pouze o světle, tak tím nevyčerpává tento jev celý; musí mluvit o tom, jak se světlo na dvě strany polárně proměňuje; musí mluvit o tom, že vně červené se světlo propadá do tepla a vně fialové do chemického působení a jako světlo vlastně mizí. Jestliže tedy někdo podává pouhou nauku o světle, pak podává pouhý výřez; my navíc ale podáváme ještě chybnou nauku o světle. V téže době, kdy měli lidé začít přemýšlet o národním hospodářství, byla fyzika, fyzikální myšlení v takovém stavu, že z toho vzešla chybná nauka o světle.

Uvedl jsem vám to všechno z toho důvodu, že je tady platná analogie. Prosim, sledujte - nyní nikoli národní hospodářství, nýbrž hospodářství vrbčí nebo vlašťovčí! To je přece také určitý druh hospodářství; avšak toto hospodářství v říši živočišné nedosahuje nijak daleko do říše lidské. U křečka můžeme dokonce mluvit o jakémsi živočišném kapitalismu. To podstatné u hospodářství zvířat spočívá v tom, že příroda produkty poskytuje a zvíře jako jednotlivá

bytost si tyto produkty bere. Člověk ještě do tohoto živočišného hospodářství spadá, z tohoto hospodářství se však musí dostat. Hospodářství, o kterém se dá nejprve hovořit vlastně jako o hospodářství lidském, se dá přirovnat k tomu, co je ve spektru viditelné jako světlo, zatímco to, co zasahuje do přírody, musíme přirovnat k tomu, co sahá do oblasti ultračervené. Tady zasahujeme například do oblasti zemědělství, zasahujeme do oblasti hospodářské geografie atakdále. Hospodářskou nauku nemůžeme v tomto směru pevně ohraničit. Hospodářská nauka zasahuje do oblasti, kterou je třeba pojímat zcela jiným způsobem. Tolik na jednu stranu.

Na druhou stranu se však právě za našich komplikovanějších hospodářských poměrů postupně dospělo k tomu, že vlastně hospodářské myšlení člověka zase mizí. Právě tak, jako světlo se směrem k ultrafialové přestává jako světlo projevovat, tak přestává být lidské působení v hospodářství působením čistě hospodářským. Nejednou jsem již charakterizoval, jak k tomu došlo. Tento jev začíná vlastně teprve v 19. století. Až do té doby byl hospodářský život ještě značně závislý na schopnosti jednotlivých lidí. Taková banka prosperovala, jestliže nějaký jednotlivec v této bance byl schopný. Jednotlivci ještě něco znamenali.

Mnohokrát jsem vyprávěl onen roztomilý příklad, jak se jednou k *Rothschildovi* dostavil vyslanec francouzského krále. Chtěl tam získat úvěr. Rothschild právě jednal s jedním obchodníkem s kůžemi a říká, když mu ohlásili vyslance francouzského krále:

„Nu, ať chvílku počká.“ No, to se toho člověka strašně dotklo. On má čekat a uvnitř je jakýsi obchodník s kůžemi! Když sluha vyšel a řekl mu to, tak mu to vůbec nevěřil.

„Řekněte, prosím, tam uvnitř panu Rothschildovi, že přicházím jako vyslanec francouzského krále!“

Sluha se vrátil s odpovědí: „Ano, máte počkat.“

Tu vrazí velvyslanec dovnitř a říká: „Já jsem vyslanec francouzského krále.“

Rothschild odpoví: „Prosím, posadte se, tady je židle!“

„Ale já jsem vyslanec francouzského krále!“

„Prosím, tady jsou dvě židle!“

Čili to, co se tenkrát dělo v hospodářském životě, bylo vědomě postaveno do lidské osobnosti. Avšak to se změnilo. Změnilo se to tak, že dnes v širších souvislostech hospodářského života závisí neskutečně málo na jednotlivé osobnosti. Lidské hospodářské působení přešlo již velmi silně do toho, co bych chtěl přirovnat k ultrafialové oblasti spektra. A to je to, co pracuje v podobě kapitálu jako takového. Kapitálové masy pracují jako takové. Nad hospodářským životem se nachází život ultrahospodářský, což je v podstatě podmíněno vlastní silou kapitálových mas, takže musíme říci toto: Chce- me-li dnes skutečně pochopit hospodářský život, pak se na něj musíme dívat tak, že se nachází uprostřed mezi dvěma oblastmi, z nichž jedna směřuje dolů do přírody a druhá nahoru do kapitálu. A mezi tím se nachází to, co musíme brát za vlastní hospodářský život.

Z toho však přece vyplývá, že lidé neměli dokonce ani pojem, aby hospodářskou nauku samotnou správně vymezili, aby ji správně zasadili do celkového vědění. Neboť my ještě uvidíme, že kupodivu pouze tuto oblast, která vlastně ještě nezasahuje do hospodářské činnosti a kterou lze přirovnat k ultra- červené části spektra, pouze tuto oblast je možné uchopit lidským rozumem. Člověk může přemýšlet jako o jiných procesech, jak se pěstuje oves, jak se pěstuje ječmen atakdále, jak se v hornictví nejlépe těží suroviny. V podstatě je možné jen o těchto věcech správně myslet rozumem, který jsme si zvykli používat ve vědě novější doby.

To má nesmírný význam! Vždyť jen si vzpomeňte na to, co jsem vytyčil jako pojem, který je ve vědě zapotřebí. Jako potraviny požíváme těžké látky. Že nám mohou sloužit, je dáno tím, že v nás neustále ztrácejí svou váhu, že se tedy totálně změní. To však jde tak daleko, že se v každém orgánu změní jinak. V játrech dochází k jiné změně než v mozku nebo plicích. Organismus je diferencován a poměry se pro každou látku v každém orgánu mění. Máme tady neustálou proměnu kvality v proměně orgánů.

Přibližně takto tomu je, budeme-li hovořit v rámci národního hospodářství jako celku, řekněme, o hodnotě nějakého zboží. Právě tak, jako je nesmysl definovat nějakou látku, řekněme, jako uhlík a pak se ptát: jak se chová uhlík v lidském těle - uhlík se stává až na

svou ponderabilitu něčím zcela jiným, než čím je tu či onde ve vnějším světě - právě tak málo se můžeme ptát na hodnotu nějakého zboží. Tato hodnota je jiná, jestliže zboží leží někde v prodejně nebo transportuje-li se sem a tam.

Ideje národohospodářství musí být naprosto pohyblivé. Musíme si odvyknout konstruovat takové pojmy, které lze definovat. Musíme si uvědomit, že máme co dělat s živoucím procesem a že pojmy musíme v živoucím procesu přetvářet. Lidé se ale nyní snažili právě o to, aby hodnotu, cenu, výrobu, spotřebu uchopili pomocí idejí, které měli. Jenomže ty byly k ničemu. Proto jsme se žádné národohospodářské nauky v podstatě nemohli dobrat. Otázky, co je hodnota, co je cena, nemůžeme zodpovědět prostřednictvím pojmů, na které jsme zvyklí, neboť to, co má hodnotu, musíme neustále pozorovat v cirkulaci, cenu, která hodnotě odpovídá, musíme neustále pozorovat v cirkulaci. A podívejte se, budete-li se ptát na jednoduchou fyzikální vlastnost uhlíku, nebudete vůbec nic vědět o tom, co se děje například v plících, ačkoli je v plících také, protože celá ta konfigurace se v plících naprosto mění. Stejně tak je železo, když na ně přijdete v dolu, něco úplně jiného než v národohospodářském procesu. Národohospodářství směřuje k něčemu zcela jinému, než že to „je“ železo. Ovšem s takovými labilními faktory se musí počítat.

Jednou, je tomu asi pětadvacet let, jsem přišel do jedné rodiny. Tady mně ukázali jeden obraz. Ten obraz ležel, myslím, že třicet let na půdě. Dokud tam ležel a nebyl tu nikdo, kdo by o tom obrazu věděl něco jiného, než že to je něco, co se hodilo do kouta, tak neměl v národohospodářském procesu žádnou hodnotu. Když ale člověk poznal, že to je cenný obraz, tehdy měl hodnotu třiceti tisíc zlatých - a třicet tisíc zlatých, to bylo tenkrát hodně peněz. Na čem tenkrát závisela jeho hodnota? Jen a pouze na tom, jaký názor na ten obraz lidé měli. Ten obraz se ze svého místa nikam neodnesl; pouze lidé o něm začali jinak smýšlet. A tak nezáleží u ničeho na tom, čím to bezprostředně „je“. A právě národohospodářské pojmy nemůžete nikdy vyvíjet na základě vnější reality, ale musíte je vyvíjet vždy na základě národohospodářského procesu. A v procesu se taková věc neustále mění. Musíme tedy mluvit o národohospodářské cirkulaci, dříve než se dostaneme k takovým věcem, jako je hodnota, cena atakdále. Ovšem v národohospodářských naukách dneška vidíte, že se začíná definicemi hodnoty a ceny. Tím prvním je však popis národohospodářského procesu; z toho pak teprve vyplynou věci, kterými se dnes začíná.

Tak. A pak, v roce 1919, by si člověk myslel, protože bylo v podstatě všechno zničené, že lidé uvidí, že se musí začít s něčím novým. Ovšem nebylo tomu tak. I ten nepatrný počet lidí, kteří tenkrát měli za to, že je třeba začít nově, propadl také velice brzo pohodlnosti. Vždyť se přece nedá nic dělat. Mezitím došlo k oné veliké kalamitě, ke znehodnocení valuty na východě a v centrálních oblastech a tím i k naprostému převratu v rozvrstvení lidí. Neboť s každým dalším znehodnocením musí samozřejmě zchudnout ten, kdo žije z toho, co jsme přirovnali k ultrafialové části spektra. A to se také děje, možná víc, než je zatím dnes vidět. Ono se to skutečně úplně. Proto především zde poukazujeme na pojem sociálního organismu, a to z toho důvodu, že se ukazuje, že znehodnocení valuty je určováno starým státním ohraničením. Staré státní ohraničení zasahuje tedy do národohospodářského procesu. Ten je třeba chápat, nejprve ale musíme porozumět sociálnímu organismu. Ale všechny ty nacionální ekonomie, *Adamem Smithem* počínaje a těmi nejnovějšími konče, počítají vlastně s malými oblastmi jako se sociálními organismy. Neberou tady ohled ani na to, že pokud člověk sáhne už jen po pouhé analogii, musí tato souhlasit. Ti lidé vůbec neberou ohled na to, že taková analogie musí souhlasit. Viděli jste už skutečný dospělý organismus, který je takový? (*Přednášející kreslí.*) Tady je například jeden člověk, tady je druhý člověk, tady je třetí člověk atakdále. Byly by to roztomilé lidské organismy, které by se takovými způsobem na sebe lepily; tak tomu ale přece u dospělých organismů není. Ale je tomu tak přece u států. Organismy potřebují prázdný prostor kolem sebe až k organismu dalšímu. To, k čemu můžete jednotlivé státy přirovnat, jsou nanejvýš buňky organismu a jedině celou Zemi jako hospodářské těleso můžete přirovnat k organismu. To by se muselo vzít do úvahy. Vždyť je to nabíledni: Od doby, co máme světové hospodářství, můžeme jednotlivé státy srovnávat jen s buňkami. Celá Země, myšlená jako hospodářský organismus, je sociálním organismem.

Na to nikdo nebere ohled. Neboť veškerá sociální ekonomie se právě díky tomu dostala k něčemu, co neodpovídá skutečnosti, protože tady někdo chce stanovit principy, které mají platit pro jednu jednotlivou buňku. Proto narazíte, budete-li studovat francouzskou národohospodářskou teorii, na jinou konstituci, než když studujete národohospodářskou teorii anglickou, německou nebo nějakou jinou. Ale jako národohospodáři musíme v každém případě rozumět sociálnímu organismu jako celku. A to jsem vám chtěl říci dnes na úvod.